

Hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren i Norrköping

Sammanfattning

Nämnden har granskat handläggningen av hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren i Norrköping. I fokus för granskningen har varit frågan om det finns systematiska fel eller brister i handläggningen.

Enligt nämndens bedömning har det överlag varit god ordning i de granskade ärendena. I två fall har dock beslut om förstöring av upptagningar och uppteckningar fattats för sent. Därutöver har nämnden synpunkter på vissa ansökningar om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brott. I övrigt har nämnden inte uppmärksammat några återkommande fel eller brister i handläggningen av hemliga tvångsmedel vid kammaren.

1. Bakgrund

Användningen av hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren i Norrköping har endast vid något enstaka tillfälle varit föremål för Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens (nämndens) tillsyn. Nämnden har därför beslutat att i ett särskilt ärende granska kammarens handläggning av sådana tvångsmedel. Granskningen har omfattat tolv av de tvångsmedelsärenden som inletts vid kammaren sedan den 1 oktober 2023. I fokus för granskningen har varit frågan om det finns systematiska fel eller brister i handläggningen av hemliga tvångsmedel.

I samband med en inspektion vid kammaren har ett möte hållits med dess ledning och handlingar i de aktuella ärendena granskats. Med anledning av iakttagelser som gjorts vid granskningen har berörda åklagare uppmanats att skriftligen besvara frågor.

2. Rättsliga utgångspunkter

2.1. Allmänna principer

Vid all användning av tvångsmedel gäller de allmänna principerna om ändamål, behov och proportionalitet. Ändamålsprincipen innebär att ett tvångsmedel får användas endast för det ändamål som framgår av lagstiftningen. Behovsprincipen innebär att ett tvångsmedel får användas bara när det finns ett påtagligt behov av det och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig. Proportionalitetsprincipen innebär att ett tillstånd till hemliga tvångsmedel endast får beviljas om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som åtgärden riktas mot eller för något annat motstående intresse.¹

2.2. Hemlig avlyssning för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brott

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (hemlig avlyssning) får enligt 27 kap. 18 b § första och andra stycket rättegångsbalken (RB) användas i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för vissa brott, om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Av tredje stycket följer att sådan avlyss-

¹ Lindberg, Gunnel, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?, femte upplagan, s. 64, 67 och 70.

ning endast får avse ett telefonnummer eller en annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som

1. det finns särskild anledning att anta att gärningsmannen eller någon annan som har medverkat till brottet eller brotten under den tid som tillståndet avser har använt eller kommer att använda, eller
2. det finns synnerlig anledning att anta att gärningsmannen eller någon annan som har medverkat till brottet eller brotten under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta.

Bestämmelsen tar i första hand sikte på situationer där det inte finns någon identifierad person som är skäligen misstänkt för brottet eller brotten. Bestämmelsen kan dock tillämpas även i andra situationer. I förarbetena anges att avlyssning enligt den första punkten t.ex. kan riktas mot en kommunikationsutrustning som har använts av en gärningsman som är avliden i syfte att utreda om det finns andra personer som har medverkat till brottet. Det kan t.ex. handla om ett terroristbrott där en gärningsman har dött i samband med attentatet. I ett sådant fall kan det finnas ett starkt intresse av att avlyssna den dödes telefon i syfte att snabbt utreda om han eller hon har haft några medhjälpare som fortfarande är i livet. Med medverkan avses, förutom gärningsmannaskap, medhjälp eller anstiftan (23 kap. 4 § brottsbalken).²

Det är inte tillåtet att använda hemlig avlyssning enligt 27 kap. 18 b § RB i syfte att stärka misstanken mot en identifierad användare av ett telefonnummer eller en annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning.³

2.3. Förstöring

Regler om granskning, bevarande och förstöring av upptagningar och uppteckningar som har gjorts vid användning av hemliga tvångsmedel under en förundersökning finns i 27 kap. 24 § RB. Enligt paragrafen ska sådana upptagningar och uppteckningar bevaras till dess de förundersökningar där de använts har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet eller målen har avgjorts slutligt. I de delar som upptagningarna och uppteckningarna är av betydelse för att förhindra förestående brott ska de bevaras så länge det behövs för att förhindra brott. När uppgifter inte längre ska bevaras ska de förstöras. Om den misstänkte medger det får de förstöras tidigare.

² Prop. 2022/23:126 s. 136 och 210.

³ Prop. 2022/23:126 s. 132–133 och nämndens uttalande den 10 december 2025 ”Hemlig avlyssning i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brott” (dnr 133-2024).

Nämnden har tidigare uttalat att en tidsutdräkt om två månader innebär att ett beslut om förstöring inte fattats med erforderlig skyndsamhet om det inte finns särskilda omständigheter som motiverar att beslutet dröjer.⁴

3. Nämndens iakttagelser och bedömning

3.1. Övergripande synpunkter

Överlag har det varit god ordning i de granskade ärendena och såvitt framkommit har vidtagna åtgärder dokumenterats väl. Underrättelser till enskilda har hanterats i enlighet med lag.

Nämnden noterar vidare att flera ansökningar om tillstånd i de granskade ärendena har utformats på ett återhållsamt sätt. Det har bl.a. handlat om att ansökningar avsett endast kortare tidsperioder som svarat mot det faktiska behov som funnits i de enskilda fallen. Nämnden ser positivt på att åklagarna i dessa fall har begränsat tvångsmedelsanvändningen i enlighet med behovs- och proportionalitetsprincipen.

Även förstöring av upptagningar och uppteckningar har i de flesta fall handlagts tillfredsställande. I två fall, som nämnden återkommer till nedan, har förstöring dock beslutats för sent. Därutöver har nämnden synpunkter på vissa ansökningar om hemlig avlyssning i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brott. I övrigt har nämnden inte uppmärksammat några återkommande fel eller brister i handläggningen av hemliga tvångsmedel vid kammaren.

3.2. Ansökningar om hemlig avlyssning för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brott

I två av de granskade ärendena förekom hemlig avlyssning i syfte att utreda vem som skäligen kunde misstänkas för respektive brott. Åtgärden avsåg i flera fall telefoner som kunde knytas till identifierade användare. I ansökningarna angav åklagarna att syftet var att avlyssna telefoner som det fanns särskild anledning att anta att gärningsmannen eller någon annan som medverkat till brottet hade använt eller skulle komma att använda (27 kap. 18 b § tredje stycket 1 RB).

Eftersom användarna av telefonerna redan var identifierade anser nämnden att ansökningarna kan förstås som att avlyssningen i vissa fall syftade till att stärka misstankarna mot telefonanvändarna, vilket inte är tillåtet enligt

⁴ Se bl.a. nämndens uttalande den 28 mars 2019 "Hanteringen av hemliga tvångsmedel vid åklagarkammaren i Helsingborg" (dnr 49-2018).

27 kap. 18 b § RB. Åklagarna har därför uppmanats att svara på frågor om åtgärdens syfte.

Åklagarna har i yttranden till nämnden bl.a. förklarat att avlyssningen inte tog sikte på användarna av telefonerna utan syftade till att identifiera ytterligare misstänkta.

Efter att ha tagit del av åklagarnas yttranden har nämnden inte något att invända mot avlyssningens syfte. Nämnden noterar emellertid att det utifrån omständigheterna i ärendena framstår som att de aktuella ansökningarna avsåg telefoner som de okända gärningsmännen, medhjälparna eller anstiftarna hade kontaktat eller skulle komma att kontakta. Enligt nämndens mening borde åklagarna därför ha övervägt att hänvisa till 27 kap. 18 b § tredje stycket 2 RB i ansökningarna. Nämnden, som anser att det är angeläget att det i efterhand inte råder tveksamhet kring om det har funnits förutsättningar för en ansökan om hemliga tvångsmedel, konstaterar att det skulle ha tydliggjort att avlyssningen inte syftade till att stärka misstankarna mot de identifierade användarna av telefonerna.

Nämnden vill i sammanhanget tillägga följande. Det kan ifrågasättas om det har varit lagstiftarens avsikt att 27 kap. 18 b § tredje stycket 1 RB ska användas när avlyssningen avser en telefon som används eller har använts av en identifierad gärningsman, medhjälpare eller anstiftare och det inte handlar om att personen i fråga har avlidit i samband med brottet eller en liknande undantagssituation. De nu aktuella iakttagelserna utgör enligt nämnden ytterligare exempel på att bestämmelsen i 27 kap. 18 b § RB inte är tillräckligt tydligt utformad.⁵

3.3. Sen förstöring

I ett av de granskade ärendena beslutade åklagaren om förstöring av upptagningar och uppteckningar drygt sju månader efter att målet hade avgjorts slutligt. I yttrandet till nämnden har åklagaren endast noterat tidsutdräkten och inte lämnat någon närmare förklaring till den. I ett annat ärende beslutades om förstöring nästan elva månader efter målets slutliga avgörande. Åklagaren har uppgett att beslutet dröjde på grund av förbiseende.

⁵ Jfr nämndens uttalande den 10 december 2025 "Hemlig avlyssning i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brott" (dnr 133-2024).

Nämnden konstaterar att det inte har framkommit några särskilda omständigheter som motiverade att åklagarnas beslut om förstöring dröjde mer än två månader. Besluten fattades således inte tillräckligt skyndsamt.

Under mötet med kammarens ledning framfördes att åklagare under en tid saknade tillräckligt handläggarstöd och därför behövde vidta administrativa åtgärder, såsom att bevaka frågan om förstöring, på egen hand. Nämnden noterar att åtgärder har vidtagits för att förbättra det administrativa stödet.

4. Beslut

Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Cecilia Klerbro

I avgörandet har deltagit: Cecilia Klerbro (ordförande), Johan Kvart, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Anna Ekström, Matheus Enholm, Robert Lisborg, Helene Odenjung och Per Schöldberg (enhälligt).

Föredragande: Viktor Wallén

Expedition till:

Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Norrköping

För kännedom till:

Åklagarmyndigheten, tillsynsavdelningen

Justitiedepartementet, enheten för domstols- och åklagarfrågor